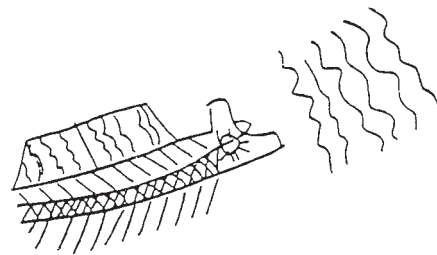

EL VAS DE LES NAUS

PEPITA PADRÓS MARTÍ

A inicis dels anys 60 tingué lloc la troballa en el poblat ibèric del Turó d'en Boscà de Badalona, de l'anomenat Vas de les Naus, que és un vas bicònic amb doble nansa i amb decoració incisa, on es representa per primera vegada una escena marítima i, al fons, la costa catalana.

La proximitat del poblat ibèric del Turó d'en Boscà a Badalona, i fins i tot a Barcelona, havia propiciat que aquest jaciment fos un dels més freqüentats per afeccionats i excursionistes, que hi efectuaren contínues excavacions, principalment durant aquests anys, ocasionant importants remocions de terra, que afectaren bàsicament la zona propera a la torre de defensa excavada l'any 1933 per J. Font i Cussó.¹ La major part dels materials apareguts en aquestes excavacions incontrolades varen quedar en mans dels seus descobridors, i no se'n tenen notícies.

El Vas de les Naus fou descobert pel senyor Ferran Pascual Schmith, el qual en féu donació a l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona. L'Institut va encarregar la seva restauració al Museu Etnològic, i després va passar a formar part de la seva col·lecció didàctica de materials arqueològics, que s'utilitzava en les pràctiques dels estudiants d'Arqueologia de la Universitat. A més, es convertí en el símbol de l'Institut, que a partir d'aleshores emprà un dels dibuixos representats en el Vas, com a logotip en les seves publicacions.

L'any 1965, atesa la importància excepcional de la peça, el professor Joan Maluquer de Motes publicà un article sobre el Vas de les Naus, en el qual realitzava un exhaustiu estudi d'aquesta peça.² Transcorreguts més de vint-i-cinc anys, les conclusions a què arribà el professor Maluquer encara són vigents, fet pel qual reproduïm a continuació part del seu article:

«Es tracta d'una peça amforoide bicònica, amb doble nansa, que arrenca de la vora fins el tronc de con inferior. Va aparèixer... en múltiples fragments, en un nivell incendiats, fet pel qual, uns fragments apareixen cremats i posseeixen una coloració negrosa, mentre altres conserven el color marró original. Tot i aquest color, tant la qualitat de la pasta, finíssima i molt prima, com la seva forma, situen sens dubte aquesta peça dins de les ceràmiques grises.

El vas té dues nanses, una de les quals ha estat reconstruïda. Mesura 109 mm. d'alçada i 108 mm. de diàmetre; i la vora fa 120 mm. de diàmetre màxim. En la unió d'ambdós cossos posseeix tres mugrons a cada costat, col·locats simètricament entre les nanses.

Aquesta forma és l'habitual dels vasos bicònics de ceràmica grisa amb una nansa. Exemplars amb dues nanses no són rars, encara que menys freqüents que aquests, però fins i tot exemplars amb dues nanses i mugrons apareixen dotats d'un peu,

com l'exemplar del Museu de Girona, procedent del poblat de Sant Julià de Ramis.

La peça que ens ocupa posseeix, com casi totes les seves similars, dos baquetons en relleu en el tronc de con superior, però la seva veritable singularitat estriba en la decoració grafitada que presenta.

En la ceràmica grisa, la presència de decoracions incises és sumament rara. Entre centenars de peces d'aquest tipus que hem revisat, procedents d'Empúries o dels poblats ibèrics catalans, únicament hem pogut documentar un vas amb una nansa procedent de la necròpolis de Cabrera de Mataró, que ofereix una decoració geomètrica incisa, encara que més tosca que la que descriurem de la peça de Mas Boscà. En altres casos, en algun fragment de ceràmica grisa apareixen temes incisos, encara que el seu desenvolupament no ha estat estudiat, i no és estrany que, fins i tot, es trobin grafits ibèrics sobre aquesta ceràmica.

El vas de Mas Boscà constitueix, per el moment, una peça excepcional que destaca entre tota la producció de ceràmiques grises de Catalunya. La seva mateixa coloració axocolatada fa pensar en un moment antic dins d'aquestes produccions, ja que poden emparentar-se amb la ceràmica més fina dels nostres camps d'urnes, i naturalment amb un bon nombre de ceràmiques etrusques del segle VII-VI, que ofereixen també decoracions grafitades. De tota manera, s'ha de reconèixer que la nostra peça no pot posar-se en relació cronològica amb aquesta ceràmica etrusca, ja que correspon, com hem de veure, a una època molt més tardana.

La decoració que apareix incisa ocupa tota la banda que es desenvolupa entre els dos mugrons en el tronc de con superior. També apareix decorada la part externa de la nansa. Dita decoració té un gran interès, doncs constitueix la primera escena marítima que ens ofereix l'arqueologia catalana, i al mateix temps la primera representació d'un paisatge de la nostra costa.

L'escena té un sentit unitari, i es desenvolupa per sota de les nanses, encara que correspon a cada costat una part diferent. Vol representar-se una nau que surt i una altra que arriba a port.

En un costat veiem una nau cap a l'esquerra, que es dirigeix a port. La costa es representa amb una línia horitzontal, sobre la que s'alça un enginyós esquema de muntanyes constituït per triangles, situats en plans diferents, que donen una gran impressió de profunditat. L'aigua, davant de la costa i darrera de la nau, es representa amb línies ondulades verticals. A la part oposada del vas veiem una altra nau que es dirigeix a alta mar, representat també per línies ondulades. Per sota d'aquesta escena, una sanefa decorativa de triangles incisos enquadra el conjunt.

També apareix decorada la part externa una mica còncava de les nanses. En alternança vertical apareixen els temes de mar i muntanya, és a dir, línies ondulades verticals i triangles que trobàvem en la escena pròpiament dita. Tot el dibuix apareix traçat amb una incisió molt fina.

Quant a les naus, es representen d'una manera esquemàtica, però força realista. Tenen un màstil central amb un pal traveser que aguanta una vela quadrada desplegada. Línies verticals en zigazaga volen representar els plects de la vela. Així mateix les naus posseeixen remes a cada costat.

A la nau que salpa s'han representat les dues fileres de remes, una a cada costat del cos de la nau. A la que es dirigeix al port, més ben conservada, es veu únicament la línia de remes que mira a l'espectador.

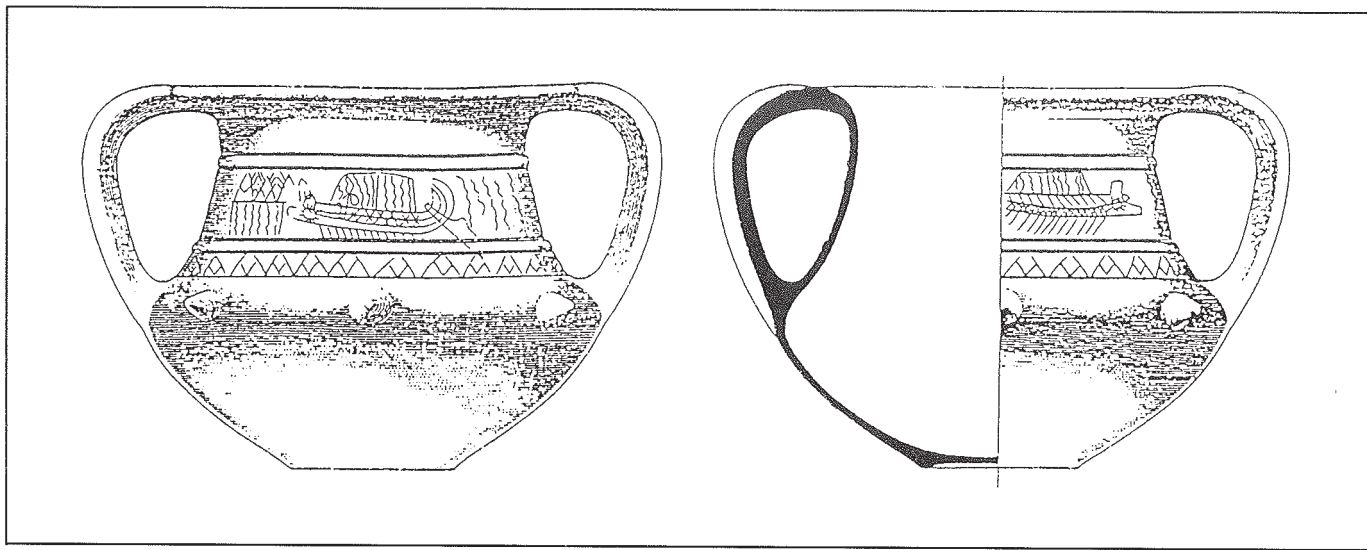
La nau en sí, està traçada mitjançant tres o quatre línies horitzontals que es corben cap amunt per formar la popa. La proa, esquemàtica, intenta imitar les proes de les naus gregues, que ens són familiars per les representacions de la ceràmica àtica de figures negres...és a dir, recorda el vell concepte que identi-

ficava la nau a un ésser viu. Es conserva el record de l'ull de la proa, que es tractat com un cercle incís amb línies radials i que té ja la funció de forat per la cadena de l'àncora. La falta d'un petit fragment que correspon a la proa de la nau que arriba a port, impedeix interpretar un element en forma de bucle que apareix relacionat amb la proa i que no existeix en la nau que surt, que és molt més esquemàtica, encara que ambdues pertanyen al mateix tipus. És de gran interès el tipus de timó que veiem a la nau que salpa, també clarament grec.

Es tracta, evidentment, de naus gregues, i el seu tipus ofereix abundants i ben coneguts paral·lels dins la ceràmica grega i en particular en la de figures negres. Aquests paral·lels són poc útils per fixar l'època del nostre vas, ja que tots són força més antics.

La semblança entre la nostra nau i les naus gregues dels segles VI i V pot explicar-se, no simplement per l'esquematisme de la representació, sinó que sembla respondre a la persistència durant alguns segles, en el Mediterrani, d'un tipus de nau lleugera a rem i a vela, molt marinera, l'origen de la qual s'ha d'atribuir als mariners jonis i que a l'Occident foren importades pels focues que fundaren Empúries.

El tipus de la nau dels focues constituí probablement el model sobre el que es construïren les naus posteriors a Occident. Hem d'admetre que una ciutat com Empúries, amb la seva gran riquesa i la seva empenta comercial, posseiria sens dubte una important indústria de construccions navals. Massàlia també tindria les seves pròpies drassanes, com es desprèn de l'anàlisi

Alçats del Vas de les Naus.

de les fonts històriques que es relacionen amb la intervenció del tonelatge massaliota a les guerres del Mediterrani occidental.

El caràcter grec de les naus representades al vas de Mas Boscà queda realçat, si el comparem amb els tipus de naus itàliques de la mateixa època que semblen respondre a una tradició diferent. Per aquest fet, no és exposat admetre que, en realitat, les naus de Mas Boscà són simplement naus empordaneses, i per tant, poden considerar-se com la primera representació marítima catalana.

Té també gran interès el paisatge de fons, la costa i el grup de muntanyes que creiem volen representar el paisatge que observa un viatger que navega per davant del Maresme, és a dir, entre la desembocadura del riu Tordera i el Llobregat. La visió de la serra de Montnegre amb el massís del Montseny al fons, és el panorama familiar de qui creua per la nostra costa, i no es pot expressar de manera més esquemàtica i a la vegada més expressiva que tal com apareix la nostra peça. Sens dubte, ens trobem davant la primera representació d'un paisatge català.

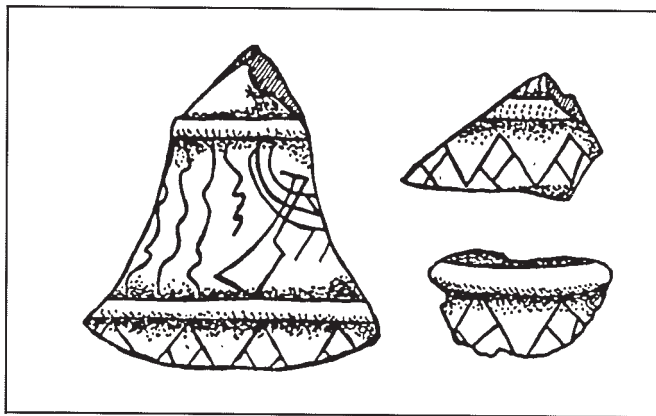
Quant a la cronologia d'aquest vas, no havent estat trobat en una excavació sistemàtica, és difícil fixar-la pel seu context arqueològic. Per la seva tipologia, relacionada amb la ceràmica grisa abans mencionada, aconseguim una primera aproximació al notar que aquestes espècies tenen una cronologia àmplia que abraça des de la meitat del segle IV a la meitat del II a.C. aproximadament. En aquest període de dos segles el tipus amforoide bicònic amb dues nanses representa un moment antic. La pasta axacolatada i la perfecció tècnica del vas advoquen també per un moment antic, per la qual cosa creiem que seria possible admetre una cronologia de finals del segle IV a. de J.C.

Per tant, queda incerta l'època precisa que pot atribuir-se al nostre vas. Encara que personalment ens inclinem a situar-lo

en el segle IV, amb les dades actuals podem admetre també que pot correspondre al segle III.»

Amb posterioritat a la publicació de l'article del professor Maluquer, i atesa la importància i l'interès d'aquesta peça, l'Institut d'Arqueologia i Prehistòria de la Universitat de Barcelona es decidí a realitzar una intervenció arqueològica al Turó d'en Boscà, intervenció que fou publicada l'any 1972.³ Inicialment tan sols es pretenia revisar la zona on havia aparegut el vas i garbellar les terres remogudes pels afeccionats. No obstant això, la possibilitat de donar un context estratigràfic al vas aconsellà de portar a terme una excavació sistemàtica, que donà com a resultat l'aparició d'una casa excavada a la roca.

L'àrea objecte d'excavació es trobava situada a uns 30 m de la torre i a la part més alta. Donades les constants alteracions del terreny per part dels afeccionats, la zona presentava un aspecte molt deteriorat, amb una forta remoció de terres. Entre aquestes terres remogudes aparegueren quatre fragments més del Vas de les Naus, dels quals, tres permeteren completar el motiu

Fragments del Vas de les Naus.

decoratiu de la peça. Un correspon a l'escena que representa una nau sortint de port, i s'observa perfectament la popa, el timó i les línies verticals ondulades que representen l'aigua. Els altres dos fragments pertanyen al fris de triangles incisos que hi ha entre els baquetons que emmarquen l'escena.

A continuació, s'inicià l'excavació arqueològica. Ja hem dit que el resultat fou l'aparició d'una casa excavada a la roca granítica, dividida en dues habitacions, una davantera, l'habitatge pròpiament dit, on es desenvoluparia normalment la vida i una al darrera, el magatzem, que alhora estava compartimentat en dos ambients. Aquesta casa havia patit un fort incendi que la destruï totalment a finals del segle III o inicis del segle II a.C. Entre les cendres de l'incendi, en el magatzem, aparegueren dos nous fragments del Vas de les Naus, pertanyents al fris decorat amb triangles incisos i a la vora. Aquesta dada és molt important, ja que permet atribuir amb tota seguretat a aquest nivell, la peça i dotar-la així, d'un context arqueològic.

NOTES

1. Font i Cussó, J. Els ibers a Badalona. *Butlletí Agrupació Excursionista de Badalona*, n. 16, setembre-octubre 1993.
2. Maluques de Motes, J. Vasija excepcional del poblado de Mas Boscà. *Pyrenae*. Barcelona 1965, pp. 129-138.
3. Junyent, E., Baldellou V. *Una vivienda ibèrica de Mas Boscà*. Barcelona. 1972.

